

ตามรอยอาจารย์ป๋วย

กรกฎาคม ๒๕๔๘

ศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ผมเคยพูดเรื่องตามรอยอาจารย์ป๋วย ในปี ๒๕๔๘ จำได้ว่า พูดอย่างน้อย ๒ ครั้ง ครั้งแรก ณ วัดปทุมคงคา ราชวรวิหาร ในโอกาสทำบุญเนื่องในวันมรณกรรมของอาจารย์ป๋วย ครั้งที่สองในโอกาสรับนักศึกษาชั้นปีที่หนึ่งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการพูดทั้งสองครั้ง ผมมิได้เขียนไปพูด หากแต่ใช้ Power Points กัลยาณมิตรคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บอกกล่าวแก่ผมว่า ผมควรเขียนบทความจาก Power Points ดังกล่าว เพราะลำพังการอ่านจาก Power Points จะไม่สามารถเข้าใจได้โดยต่อแท้ บทความนี้เขียนขึ้นห่างจากการพูดครั้งแรก ๑๓ ปี

ตามรอยอาจารย์ป่วย

๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เราได้ตามรอยอาจารย์ป่วย เพื่อเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อเป็นผู้นำ Technocrats หรือเพื่อเป็นอธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่เราตามรอยอาจารย์ เพื่อพิจารณาว่า คนที่อุทิศชีวิตเพื่อสังคมโดยส่วนรวมมีภูมิหลังครอบครัวและชีวิต มีพื้นฐานความคิด และมีวิธีการดำรงชีวิตอย่างไร

แนวการบรรยายประกอบด้วย 5 ภาคคือ (1) ภูมิหลังการศึกษา (2) พื้นฐานความคิด (3) ภูมิหลังการงาน (4) บทบาทของป่วยอิงภากรณ์ในประวัติศาสตร์ไทย และ (5) หนังสืออ่านประกอบ

ภาคที่หนึ่ง

ภูมิหลังทางการศึกษา

๑.๑ การศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบที่อาจารย์ป่วยประทับใจและมีอิทธิพลต่อความคิดและวิถีการดำรงชีวิตของ อาจารย์ป่วย ได้แก่ โรงเรียนอัสสัมชัญ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และ London School of Economics and Political Science

นายชาติดาของป่วยอิงภากรณ์ถึงแก่กรรมตั้งแต่ป่วยมีอายุเพียง ๑๐ ปี ภาวะการเลี้ยงดูตกแก่ นางเซาะเซ็งผู้มารดา มารดามีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะให้ลูกๆ มีการศึกษาอย่างดีเลิศ ป่วยอิงภากรณ์ เข้าศึกษาในโรงเรียนอัสสัมชัญในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ นางเซาะเซ็ง ผู้เป็นแม่ยืนยันที่ส่งลูกเข้า โรงเรียนอัสสัมชัญ แทนที่จะเข้าโรงเรียนจีนตามจารีตครอบครัวจีน ทั้งๆ ที่ค่าเล่าเรียนสูง (ดูป่วยอิงภากรณ์ “ผู้หญิงในชีวิตของผม”) ป่วยอิงภากรณ์ เรียนในแผนกภาษาฝรั่งเศส และทำคะแนนได้ดี ในวิชาภาษาฝรั่งเศสและคณิตศาสตร์ อันเป็นผลให้เมื่อจบการศึกษาทางโรงเรียนเก็บไว้เป็นครูเมื่อมีอายุเพียง ๑๗ ปี เขาได้เงินเดือนถึง ๔๐ บาท เขาให้แม่ถึง ๓๐ บาท เก็บไว้ใช้เองเพียง ๑๐ บาท อาจารย์ป่วยเคยกล่าวในข้อเขียนบางแห่งว่า ด้วยเหตุที่เป็นครูแต่อายุยังน้อย อาจทำผิดต่อลูกศิษย์

อาจารย์ป่วยเข้ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในปี ๒๔๗๗ สำเร็จ ธรรมศาสตร์บัณฑิตในปี ๒๔๘๐ ทั้งโรงเรียนอัสสัมชัญและมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง นอกจากประสาทวิชาแก่อาจารย์ป่วยแล้ว ยังให้ระบบคุณค่าบางประการ ดังเช่นความซื่อสัตย์สุจริต

ความรักความเป็นธรรม และความเอื้ออาทรต่อผู้ยากไร้ ว่าจำเพาะมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ความรักประชาธิปไตยเป็นระบบคุณค่าสำคัญ ในประการสำคัญ ที่นี้เป็นฐานสำคัญของขบวนการเสรีไทย และเป็นที่ยังอาจารย์ป่วยกระชับความสัมพันธ์กับอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ป่วย อังภาภรณ์ ใช้เวลาเพียงสามปีครึ่งก็จบเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต เมื่อจบการศึกษา ก็ทำงานเป็นล่ามอาจารย์ชาวฝรั่งเศส

อาจารย์ป่วยได้รับทุนกระทรวงการคลังไปศึกษาต่อยัง London School of Economics and Political Science ในปี ค.ศ. ๑๙๓๘ มารดาถึงแก่กรรมในปีนั้น และรับทราบข่าว ลูกชายกำลังเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ แม้จะได้รับธรรมศาสตร์บัณฑิตมาแล้ว แต่อาจารย์ป่วยกลับไปเรียนปริญญาตรีใหม่ และจบในปี ค.ศ. ๑๙๔๒ ด้วยเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มีหน้าที่ยังได้คะแนนสูงสุดในบรรดาผู้ที่ได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งด้วยกัน ผลการเรียนอันดีเด่น เป็นเหตุให้ได้รับทุน Leverhulme Studentship ศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก เขาจบปริญญาเอกในปี ๒๔๙๑ แต่ในเมืองไทยมีการลือกันว่า อาจารย์ป่วยจะกลับมาโค่นคณะรัฐประหาร ๒๔๙๐ ญาติพี่น้องพากันเดือดเนื้อร้อนใจเป็นอันมาก เขาจึงขอให้ Lionel Robbins ดำเนินการเตะถ่วงการอนุมัติปริญญาออกไปอีกหนึ่งปี

LSE ก่อตั้งจากเงินบริจาคของนายทุนอุตสาหกรรมชื่อ Henry Hunt Hutchinson (1922-1984) Hutchinson ชื่นชมกลุ่ม Fabian ติดตามฟังปาฐกถาของ Sidney Webb (1859-1947) และ Beatrice Webb (1858-1943) ผู้นำคนอื่น ๆ ประกอบด้วย George Bernard Shaw (1856-1950) และ Graham Wallas (1858-1932)

Fabian Socialism ให้ทางเลือกระหว่าง Bolshevism กับ Capitalism ผู้นำกลุ่ม Fabian ตัดสินใจนำอาจารย์จาก Oxford University มาจัดตั้ง LSE โดยมีเข็มมุ่งที่จะจัดตั้งสถาบันที่เป็นคู่แข่งกับสถาบันศักดิ์ดิโน อันหมายถึงมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ พัฒนาการในเวลาต่อมากลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม LSE เคลื่อนไปทางขวา มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์กลับเคลื่อนไปทางซ้าย

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เคลื่อนไปทางซ้ายยุคหลังจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ โดยมี Joan Robinson, Piero Sraffa, Michael Kalecki ฯลฯ เป็นผู้นำ นอกจากนี้ ยังมีอาจารย์ที่ฝักฝ่ายข้างสังคมนิยมและลัทธิมาร์กซ์จำนวนมาก

LSE เคลื่อนไปทางขวา เป็นเพราะว่า ผู้นำ LSE โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Lionel Robbins นำ LSE ไปเชื่อมสัมพันธ์กับสำนักเศรษฐศาสตร์ออสเตรีย (Austrian School of Economics) นักเศรษฐศาสตร์ออสเตรียคนสำคัญที่เข้าไปมีอิทธิพลใน LSE ได้แก่ Friedrich von Hayek และ Friedrich von Mises

Lionel Robbins ต่อต้าน Keynesianism แต่มีนักศึกษา LSE จำนวนมากที่ต้องเรียนรู้และติดตามความเป็นไปของ Keynesian Revolution จึงเรียนเชิญจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ ไปสอนทฤษฎีที่ LSE แต่ Lionel Robbins ขัดขวางการใช้ห้องประชุมและห้องบรรยาย ข้อมูลดังกล่าวนี้ปรากฏในหนังสือชุด The Collected Works of John Maynard Keynes

Lionel Robbins ร่วมกับ Friedrich von Hayek และ Friedrich von Mises สร้างปรากฏการต่อต้าน Keynesianism การโต้เถียงเป็นไปอย่างดุเดือด วิวาทะกลายเป็นวิวาท สร้างความบาดหมางใจระหว่างสถาบันทั้งสอง ต่อมาภายหลัง เมื่ออาจารย์ LSE ยอมรับ Keynesian Economics มากขึ้น มีความพยายามเยียวความบาดหมางดังกล่าว ด้วยการออกจดหมายขวาระหว่างสถาบันทั้งสอง

การที่ LSE เคลื่อนไปทางขวา ด้วยการเชื่อมสัมพันธ์กับสำนักเศรษฐศาสตร์ออสเตรีย ประกอบการไม่ยอมรับ Keynesian Economics ทำให้นักศึกษา LSE สมทานสำนักคลาสสิกและนีโอคลาสสิก และไม่ยอมรับการแทรกแซงของรัฐ ความข้อนี้นี้เป็นจริงสำหรับอาจารย์ป่วยด้วย

๑.๒ การศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบมีความสำคัญต่ออาจารย์ป่วยไม่ยิ่งหย่อนกว่าการศึกษาในระบบ แหล่งที่มาของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ แม่และยาย เพื่อน การอ่านหนังสือและประสบการณ์การทำงาน และการประชุม/สัมมนาทางวิชาการ

แม่เป็นแหล่งที่มาของการศึกษานอกระบบที่สำคัญ ป่วย อึ้งภากรณ์ได้เรียนรู้จากแม่เป็นอันมาก ยายมีส่วนช่วยให้ป่วย อึ้งภากรณ์ เรียนรู้วรรณคดีไทย เพราะป่วย อึ้งภากรณ์ มีหน้าที่อ่านหนังสือให้ยายฟังทุกวัน ความรู้ดังกล่าวนี้ ประกอบกับการเรียนรู้จากโรงเรียนอัสสัมชัญทำให้ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นนายภาษา เขาใช้ภาษาได้กระชับและสื่อความหมายได้ลึกซึ้งจากวรรณคดีไทย ป่วยก้าวไปสู่การชื่นชมดนตรีไทย ภาพอาจารย์ป่วยนั่งเป่าขลุ่ยในวงดนตรีไทย ทั้งที่ธนาคารแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป

เพื่อนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ป่วย อึ้งภากรณ์ เรียนรู้เรื่องต่างๆ จากมิตรสหาย มีจิตสำนึกประชาธิปไตยจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองและจากมิตรสหาย

ป่วย อึ้งภากรณ์ เรียนรู้จากการอ่าน เขาอ่านทั้ง Fiction และ Non-Fiction สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และกัลยาณมิตรอื่นๆ พยายามโน้มน้าวและชักจูงให้อาจารย์ป่วยอ่านหนังสือนอกกระแสและศึกษาความคิดของนักคิดนอกกระแส

ประสบการณ์การทำงานเป็นแหล่งที่มาของความรู้ ป่วย อึ้งภากรณ์ ทำงานหลากหลาย แม้งานหลักจะเป็นงานราชการ แต่เขาทำงานด้าน NGOs ด้วย สำหรับงานราชการ เขาทำงานหลากหลายในหลายหน่วยราชการ เขาได้เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เขามีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง เขามีความเอื้ออาทรกับเพื่อนมนุษย์ เขาเขียนถึงคนรู้จัก ไม่ว่าคนรู้จักนั้นจะเป็นเจ้านาย เพื่อนร่วมงาน ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา แม้แต่คนขับรถและเลขานุการ ส่วนตัวผมเองก็ได้รับความเอื้ออาทรและการุณย์จากอาจารย์ป่วยด้วย เมื่อผมไปศึกษาต่อต่างประเทศ อาจารย์ป่วยได้ขอให้อาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ไปเยี่ยมเยียนแม่ผมทุกเดือน เรื่องนี้ผมได้รับทราบในภายหลัง

ป๋วย อึ้งภากรณ์ เดินทางไปประชุมนานาชาติอยู่เนืองๆ ทั้งในแวดวงวิชาการและแวดวงการเงินระหว่างประเทศ การสนทนาวิสาสะกับผู้เข้าร่วมประชุมเป็นที่มาของความรู้ ในประการสำคัญ เขาได้รับเอกสารการประชุมที่เป็นเอกสารวิชาการ และมีโอกาสซื้อหนังสือทั้ง Fiction และ Non-Fiction

ภาคที่สอง

พื้นฐานความคิดทางเศรษฐศาสตร์ของอาจารย์ป๋วย

๑.๑ Classical Economics

เมื่ออาจารย์ป๋วยเรียนที่ LSE สำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกและนีโอคลาสสิกฝั่งรากลึกใน LSE อย่างแน่นอนแล้ว ด้วยเหตุดังนั้น อาจารย์ป๋วยจึงรับมรดกดังกล่าวอย่างเต็มตัว แต่เชื่อว่าอาจารย์ป๋วยจะได้รับอิทธิพลจากนักวิชาการฝ่ายขวา ดังเช่น Friedrich von Hayek, Friedrich von Mises และ Lionel Robbins เท่านั้น หากยังมีนักวิชาการฝ่ายซ้ายที่มีอิทธิพลต่ออาจารย์ป๋วยด้วย ดังเช่น R.H. Tawney (นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ) และ Harold Laski (นักรัฐศาสตร์)

เมื่ออาจารย์ป๋วยเรียนที่ LSE LSE กำลังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็น World-Class University (โปรดดูภาคผนวก ก) และกำลังอยู่ในกระบวนการปฏิวัติสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เรียกกันว่า Six Revolutions in Economics¹ อันประกอบด้วย

(1) Professional Revolution เศรษฐศาสตร์กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นวิชาชีพ โลกไม่เคยมีอาชีพนักเศรษฐศาสตร์มาก่อน ขอให้ดูภูมิหลังที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ ๕

(2) Revolution in Welfare Economics

(3) General Equilibrium and Mathematical Economics Revolution

(4) Imperfect and Monopolistic Competition Revolution

(5) Keynesian Revolution

(6) Empirical Revolution

Harry G. Johnson (1972) LSE กล่าวสรุปว่า LSE ตกกระบวนการปฏิวัติเศรษฐศาสตร์ ๒ กระบวน คือ

---

¹ Harry G. Johnson, "Individual and Collective Choice", in William A. Robson (ed.), *Man and The Social Science* (London: LSA/George Allen and Unwin, 1972).

(1) Imperfect and Monopolistic Competition (เคมบริดจ์มี Joan Robinson)

(2) Keynesian Revolution (เคมบริดจ์มี John Maynard Keynes)

Harry G. Johnson (1923-1977) เคยเป็นอาจารย์วิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เขาเป็น Keynesian ที่วิพากษ์ Keynesianism ดังนั้น จึงไม่เป็นที่พอใจของขาใหญ่ในเคมบริดจ์ (อาทิ Joan Robinson และ Richard Kahn) Harry G. Johnson ย้ายจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ไปอยู่ มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ และต่อมา LSE เขาวิงวอนสอนหนังสือระหว่าง LSE กับมหาวิทยาลัยชิคาโก นักวิชาการบางคนพยายามพิสูจน์ว่า ความใกล้ชิดกับสำนักชิคาโกทำให้เขาเปลี่ยนจาก Keynesian เป็น Monetarist

มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เกือบไม่มีนักเศรษฐศาสตร์การเงินเลย แต่ Harry G. Johnson มีผลงานที่มีชื่อเสียงในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศก่อนที่จะไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยชิคาโกเสียอีก เขานั่งเขียนบทความวิชาการบนเครื่องบินระหว่างเดินทางไปประชุมในที่ต่างๆ เขาเขียนหนังสือเร็วมาก Jagdish Bhagwati (1934-) ลูกศิษย์ของเขาเล่าว่า พอลงจากเครื่องบิน Harry G. Johnson ก็ผลิตบทความวิชาการได้อีกหนึ่ง ในเรื่องที่เขาเคยอยู่ในข่ายการพิจารณาให้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ เขาถึงกับเขียนประวัติตัวเองเพื่อเตรียมรับรางวัลดังกล่าว ถึง Harry G. Johnson จะมีผลงานวิชาการปริมาณมาก แต่งานส่วนใหญ่มักจะเข้าไปขำมา คุณูปการที่ Harry G. Johnson ให้แก่วงการศึกษาระดับเศรษฐศาสตร์ก็คือ บทความสำรวจความก้าวหน้าและพรมแดนแห่งความรู้ (State of Knowledge) ในแขนงต่างๆ ของวิชาเศรษฐศาสตร์ Harry G. Johnson มีส่วนสร้างความก้าวหน้าในสาขาวิชาการเศรษฐศาสตร์อย่างมาก เพราะเขาเป็นบรรณาธิการวารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์หลายฉบับ เขาช่วยชี้แนะการแก้ไขวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก และงานวิจัยของนักเศรษฐศาสตร์ชั้นผู้น้อยเพื่อให้มีคุณภาพดีพอที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการได้ เขาเคยมีวิวาทะกับ Nicholas Kaldor (1908-1986) ที่พยายามผลักดันคนใกล้ชิดที่เกือบไม่มีผลงานทางวิชาการเลยขึ้นมาเป็นบรรณาธิการ The Economic Journal (ผู้ที่สนใจชีวิตและงานของ Harry G. Johnson โปรดอ่าน D.E. Moggridge, *Harry Johnson: A Life in Economics* (Cambridge University Press, 2013); Elizabeth Johnson ภรรยาของเขา ร่วมกับ D.E. Moggridge เป็นบรรณาธิการหนังสือรวมผลงานชุด The Collected Works of John Maynard Keynes

Harry G. Johnson มีบทบาทในการเร่งเครื่องให้ LSE เป็น World-Class University เขามีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ LSE รับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามากกว่าปริญญาตรี เพราะนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสามารถผลิตงานวิจัยที่มีคุณภาพได้ เขามองไม่เห็นประโยชน์โศกผลของ Supervision System ของ Cambridge University (หรือ Tutorial System ของ Oxford University) ในปีการศึกษา ๒๕๕๗/๒๕๖๐ LSE รับนักศึกษา ๑๑,๒๑๐ คน (ปริญญาตรี ๔,๘๑๐ คน บัณฑิตศึกษา ๖,๓๙๕ คน) Cambridge University รับนักศึกษา ๑๙,๙๕๕ คน (ปริญญาตรี ๑๒,๓๔๐ คน บัณฑิตศึกษา ๗,๖๑๐ คน) ด้วยเหตุที่ Supervision System เป็น Labour-Intensive System ดังนั้น จำนวนอาจารย์ที่ Cambridge University มีมากกว่า LSE (๗,๙๑๓ คน เทียบกับ ๑๖,๕๕๕ คน สถิติปีการศึกษา ๒๕๕๗/๒๕๕๘)

อาจารย์ป่วยกับ Keynesian Economics

อาจารย์ป่วยปลดพันจากอิทธิพลของ Keynesian Economics เวลานั้น Austrian School of Economics ยึด LSE เป็นฐานที่มั่นในการต่อกรกับ Keynesian Economics อาจารย์ป่วยยึดมั่นถือมั่นในสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกและนีโคลาสสิก ปลดพันจาก Keynesianism อย่างไรก็ตาม นักศึกษาและอาจารย์ LSE จำนวนไม่น้อยเข้ารับ Keynesian Economics และย้ายไปอยู่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ นับเป็นการขาดดุลครั้งสำคัญของ LSE ในจำนวนนี้มีเพื่อนของอาจารย์ป่วยด้วย

การที่อาจารย์ป่วยปลดพันจากอิทธิพลของ Keynesian Economics ทำให้อาจารย์ป่วยไม่เชื่อเรื่องการบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจโดย Government Intervention หากเห็นการกำหนดกฎกติกาในการบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

๑.๒ Humanitarianism

พื้นฐานความคิดด้านมนุษยนิยมของอาจารย์ป่วยมีที่มาจากหลายแหล่ง ดังเช่นครอบครัว (แม่และยาย) สถานศึกษา (โรงเรียนอัสสัมชัญ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และ LSE) และระบบรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ในยุโรปตะวันตก

๑.๓ Fabian Socialism

Fabianism ให้ทางเลือกระหว่าง Bolshevism กับ Capitalism ผู้ก่อตั้ง LSE คนสำคัญคือ Beatrice Webb และ Sydney Web เป็นผู้เลื่อมใส Fabianism และเป็นผู้ก่อตั้ง Fabian Society ด้วยเหตุที่อาจารย์ป่วยเป็นศิษย์สำนัก LSE เขาจึงเลื่อมใส Fabian Socialism ภายหลังเมื่ออาจารย์ป่วยเผชิญมรสุมทางการเมือง เขามักถูกโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งๆ ที่ผู้นำฝ่ายอนุรักษ์นิยมในสังคมนการเมืองไทยหลายต่อหลายคนเมื่อครั้งศึกษาในประเทศอังกฤษก็สมาทาน Fabian Socialism จำนวนหาไม่น้อย

ภาคที่สาม

ภูมิหลังการงาน

๓.๑ กระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานประมาณ

เมื่อกลับจากการศึกษาในประเทศอังกฤษในปี ๒๕๙๒ อาจารย์ป่วยทำงานใน ๒ หน่วยงานหลัก คือ กระทรวงการคลัง และธนาคารแห่งประเทศไทย

ความรู้และความสามารถทำให้ป่วยอิงภากรณ์มีหน้าที่การงาน ทั้งในกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย รุดหน้าอย่างรวดเร็ว

ป่วย อิงภากรณ์ กับกระทรวงการคลัง

๒๕๙๒	เศรษฐกรกรมบัญชีกลางกระทรวงการคลัง
๒๕๙๕	ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการปลัดกระทรวงการคลัง
๒๕๙๖	ผู้เชี่ยวชาญการคลัง
๒๕๙๗	ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการคลัง
๒๕๙๙	ที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน
๒๕๐๒-๒๕๐๕	ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ
๒๕๐๕-๒๕๑๐	ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลังกระทรวงการคลัง

ป่วย อิงภากรณ์ กับธนาคารแห่งประเทศไทย

๒๕๙๓-๒๕๙๕	พนักงานพิเศษ
๒๕๙๕	กรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย
๒๕๙๕	รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (๗ เดือน)
๒๕๙๗-๒๕๙๙	ผู้เชี่ยวชาญประจำธนาคารแห่งประเทศไทย
๒๕๐๒-๒๕๑๔	ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

ภายหลังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารปี ๒๕๑๑ อาจารย์ป่วยกลับมาทำงานในเมืองไทย ปี ๒๕๐๒ ในธนาคารแห่งประเทศไทย (๒๕๐๒-๒๕๑๔) สำนักงานประมาณ (๒๕๐๒-๒๕๐๕) และสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (๒๕๐๒-๒๕๑๐)

นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่การงานโดยตำแหน่งและการงานพิเศษอีกจำนวนหนึ่ง ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่ป่วย อิงภากรณ์ เติบโตใหญ่ในหน้าที่การงานยิ่งกว่ายุคก่อนการ “ลี้ภัยการเมือง” ไปเป็นที่ปรึกษาการคลังประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ นครลอนดอน เพราะเขาขึ้นถึงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และถือตัวขึ้นมาเป็นผู้นำ Technocrats ที่โดดเด่น อาจารย์ป่วยมีความรู้สึกที่ว่า

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้แก่ประเทศชาติ เขามีได้รับรู้ถึงการฉ้อราษฎร์บังหลวงของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งมีจำนวนมหาศาลถึงกับถูกยึดทรัพย์ภายหลังอัฐมกรรม ในระหว่างที่ป่วย อังภากรณ์ ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาการคลังประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในอังกฤษนั้น เขาเป็นผู้แทนไทยประจำ International Tin Council ด้วย กรรมการ ITC หลายคนกล่าวหาว่า ไทยส่งออกดีบุกเกินโควตา ป่วย อังภากรณ์ ตอบโต้ข้อกล่าวหาทุกครั้งว่าไม่เป็นความจริง เขาเพิ่งมาทราบความเป็นจริงในภายหลังว่า จอมพลสฤษดิ์เป็นขาใหญ่ในการลักลอบส่งออกดีบุกจากประเทศไทย

จอมพลสฤษดิ์พยายามดึงป่วย อังภากรณ์ เข้าสู่ระบบอุปถัมภ์ ด้วยการเสนอตำแหน่งรัฐมนตรี (ป่วยปฏิเสธตำแหน่ง เพราะจะผิดคำสาบานของเสรีไทยที่จะไม่รับตำแหน่งทางการเมือง) ด้วยการเสนอสร้างบ้านให้ใหม่ (ป่วยปฏิเสธที่จะรับ เพราะบ้านที่อาศัยอยู่นั้นเหมาะสมด้วยฐานะและอยู่เย็นเป็นสุข) ด้วยการเสนอให้เปลี่ยนชื่อใหม่ (ป่วยปฏิเสธ เพราะเป็นชื่อที่บิดามารดาให้มา ย่อมเป็นมงคล นอกจากนี้ ยังมีตำบลปางป่วยในจังหวัดลำปาง) การที่ป่วย อังภากรณ์ ทำงานในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้เขาถูกโจมตีในภายหลังว่า เหตุใดคนที่เรียกร้องประชาธิปไตยดังเช่นป่วย จึงทำงานรับใช้รัฐบาลเผด็จการทหาร

๓.๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(๑) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๕๑๙) ทรงขอให้ป่วย อังภากรณ์ เข้าไปช่วยงานที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มต้นด้วยการดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ในเดือนกันยายน ๒๕๐๗ จนถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งกล่าวนี้ ป่วย อังภากรณ์ ได้ดำเนินการงานปฏิรูปที่สำคัญอย่างน้อย ๔ ด้าน อันได้แก่ การสร้างและพัฒนาอาจารย์ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การพัฒนาห้องสมุด การกำหนดกติกาการเล่นเกม และการสร้างและพัฒนาอาจารย์

การสร้างและพัฒนาอาจารย์

การพัฒนาบุคลากรเป็นงานสำคัญของป่วย อังภากรณ์ ในทุกองค์กรที่เขาเป็นผู้บังคับบัญชา ไม่จำเพาะที่ธนาคารแห่งประเทศไทย หากยังรวมถึงกระทรวงการคลังและสำนักงานงบประมาณด้วย ว่าจำเพาะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ป่วย อังภากรณ์ เรียกร้องให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสร้างและพัฒนาอาจารย์ แต่มีได้รับการตอบรับที่ดี ระบบการประสาธน์วิทยาการในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงเป็นระบบขุนนางนักวิชาการ (ศัพท์ของผมเอง) กล่าวคือ การอาศัยขุนนางข้าราชการเป็นผู้สอน แม้ว่าขุนนางข้าราชการเหล่านั้นจะเคยศึกษาต่อจากต่างประเทศมาแล้ว แต่ความรู้ย่อมล้าสมัยไปตามกาลเวลา เพราะไม่มีการศึกษาวิจัยขยายพรมแดนแห่งความรู้ ป่วย อังภากรณ์ ต้องการเปลี่ยนโฉมอาจารย์มหาวิทยาลัยให้เป็นอาชีพ มีชิ้นงานอดิเรก ขุนนางข้าราชการที่ไปสอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อติตราชการ ก็จะประกาศงดสอน บางคนโผล่ไปสอนเฉพาะชั่วโมงสุดท้าย แต่ให้นักศึกษาสอบตกเกิน

ครั้ง ป่วย อึ้งภากรณ์ เห็นว่า ระบบที่เป็นอยู่ไม่เป็นธรรมกับนักศึกษา งานแรกเริ่มของป่วย อึ้งภากรณ์ ก็คือ การปิดโอกาสมิให้อาจารย์ประเภทนี้ได้เข้าสอนในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกต่อไป

ข้อเสนอของป่วย อึ้งภากรณ์ ในการสร้างอาจารย์ประจำได้รับการคัดค้านจากคณะนิติศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ข้อเสนอจึงเดินต่อไปไม่ได้ ข้อที่น่าสังเกตก็คือ คณะวิชาและมหาวิทยาลัยที่ได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศต้องมีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ ดังเช่น วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร (ปัจจุบันคือ มศว. ประสานมิตร) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปัจจุบันคือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเริ่มมีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ดังที่เราได้ ยินชื่อยอดขุนพลสังคมศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในช่วงนั้น อันได้แก่ โฉมฉาย-สายหู-ชูโต (ประชุม โฉมฉาย พัทยา สายหู และสมศักดิ์ ชูโต)

ป่วย อึ้งภากรณ์ แม้จะรู้สึกอ่อนอกอ่อนใจ กับการที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มองไม่เห็นความสำคัญของการสร้างอาจารย์ประจำ (ผมได้เห็นอาการอ่อนอกอ่อนใจดังกล่าว) แต่ก็มุ่งมั่นในการ พัฒนาและผลิตอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนประสบความสำเร็จอย่าง ดียิ่ง และเป็นแบบอย่างของคณะอื่นๆ ในเวลาต่อมา

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจัดการเรียนการสอนแบบสหวิทยาการตาม แบบอย่างประเทศฝรั่งเศส การเรียนการสอนถูกครอบงำโดยนักนิติศาสตร์ แม้แต่วิชาในสาขา เศรษฐศาสตร์ก็ยังสอนโดยนักนิติศาสตร์ แม้ Keynesian Revolution (1936) จะก่อเกิดหลังการ สถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (๒๔๗๗) เพียงสองปี แต่คำสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองไม่ปรากฏ Keynesian Economics เลย ความข้อนี้เป็น จริงมาจนถึงทศวรรษ ๒๕๐๐ การอธิบายโดยใช้กราฟปรากฏในตำราเพียงเล่มเดียวของ ดร.ทองเปลว ชลภูมิ กระนั้นก็ตาม อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่นำเสนอ Keynesian Economics คนแรกยังเป็นนักนิติศาสตร์ คือ ศาสตราจารย์ ดร. เตือน บุณนาค ซึ่งแปลตำราของ Paul A. Samuelson

ป่วย อึ้งภากรณ์ เปลี่ยนหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์โดยอาศัยความช่วยเหลือ จาก Rockefeller Foundation ในขั้นแรก ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิชาที่เรียนที่สอนบ้างแล้ว โดยการนำ วิชาที่ทันสมัยเข้าไปแทนที่วิชาที่ล้าสมัยบ้างแล้ว โดยอาศัยความยืดหยุ่นของกฎหมาย โครงสร้าง หลักสูตรดั้งเดิมมุ่งผลิตบัณฑิตเพื่อป้อนระบบราชการ

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก่อเกิดจากกระบวนการ Europeanization โดย จัดการเรียนการสอนแบบยุโรป (ฝรั่งเศส) การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรวิชาเศรษฐศาสตร์ของป่วย อึ้ง ภากรณ์ เป็นการเสริมพลัง Americanization โดยที่ Americanization เกิดก่อนแล้วในคณะรัฐประศาสน

ศาสตร์ (ปัจจุบันคือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) และคณะศิลปศาสตร์ ในเวลาต่อมา Americanization ก็ปกแผ่ครอบคลุมทั่วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Rockefeller Foundation ว่าจ้างอาจารย์ชาวอเมริกันประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ๒-๓ คนในทุก คณะ อาจารย์ช่วยจัดการให้มีหลักสูตรสอนวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งภายหลังพัฒนาเป็น International Program โดยมีอาจารย์ชาวอเมริกันเป็นผู้สอน ผู้สอนในหลักสูตรภาษาไทยต้องใช้ตำราเล่มเดียวกับที่อาจารย์ชาวอเมริกันใช้สอน (เรื่องนี้ผมทราบจากอาจารย์พิพัฒน์ โปษยานนท์ ซึ่งเป็น ลูกน้องอาจารย์ป่วยที่กระทรวงการคลัง) ขณะเดียวกันก็มีหลักสูตรปริญญาโท (ภาษาอังกฤษ) หรือที่ เรียกกันโดยทั่วไปว่า M.A. Program รับบัณฑิตจากทุกสาขาวิชาเข้าเรียน ผู้สอบเข้าได้ไม่จำกัดเฉพาะ บัณฑิตเศรษฐศาสตร์ แต่มีทั้งพาณิชยศาสตร์และการบัญชี สถิติ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ อีกด้วย ในไม่ช้า M.A. Program ก็สร้างชื่อเสียงระบือไกล บัณฑิตที่ถือตัวเป็นยอดขุนพลพากันตอบเข้า M.A. Program เพราะมีกฎที่มีได้ประกาศว่า ผู้ที่จบเป็นมหาบัณฑิตในอันดับที่ ๑-๓ จะได้รับ Rockefeller Scholarship นอกจากนี้ นักศึกษาใน M.A. Program จะได้รับเงินเดือนทุกคน โดยไม่ต้องกังวลหาเงิน ให้ตั้งหน้าตั้งตาเรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว Programme Design ดังกล่าวนี้นี้ดีและเหมาะสมหรือไม่ เป็นเรื่องที่ถูกเถียงกันได้

การพัฒนาห้องสมุด

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นห้องสมุดที่ดีมีคุณภาพตั้งแต่ก่อนที่ผมจะเข้ามาวิทยาลัย นี้ (๒๕๐๗) บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่มีจิตใจให้บริการ ธรรมศาสตร์เคยมีห้องสมุดคณะ แต่ต่อมา ถูกยุบไป เนื่องจากถูกใช้ไปในการเล่าเรียนหลักทรัพย์ เมื่อห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์จัดตั้งขึ้น (ประมาณปี ๒๕๐๙) จึงนับเป็นห้องสมุดคณะแห่งแรก ในการนี้ อาจารย์ป่วยดำเนินการ ๒ เรื่อง เรื่อง แรก ได้แก่ การส่งบรรณารักษ์หนึ่งคนไปศึกษาและดูงานห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ (ห้องสมุดเฉพาะทาง) เรื่องที่สอง ได้แก่ การขอเงินช่วยเหลือจาก Rockefeller Foundation สำหรับการซื้อหนังสือ อาจารย์ป่วยได้ขอให้ Rockefeller Foundation จัดหาวารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์ฉบับสำคัญทุกฉบับย้อนหลัง ไปจนถึงฉบับแรก ฉบับที่หาซื้อไม่ได้ก็จะใช้วิธีถ่ายเอกสารและเย็บเล่ม การดำเนินการทั้งสองเรื่องนี้ช่วยให้ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์อยู่ในสภาพที่จะให้บริการนักศึกษาอย่างมีคุณภาพต่อไป

เมื่อผมเป็นนักศึกษา ผมใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัย (ปัจจุบันคือ สำนักหอสมุดปริทัศน์ พนมยงค์) สำหรับอ่านหนังสือวิชาการและวรรณกรรมฝ่ายซ้าย และใช้ห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์สำหรับอ่าน หนังสือวิชาการสมัยใหม่ บรรดาหนังสือในคณะผมล้วนปฏิบัติเช่นเดียวกับผม ด้วยเหตุนี้ เมื่อ มีห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ เราต่างยินดีปราโมทย์เป็นอันมาก

สำหรับ Standard Texts ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์มีนโยบายที่จะจัดซื้อรายการละหลายเล่ม เพื่ออำนวยความสะดวกในการอ่านแก่นักศึกษา (ในเวลานั้น นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มิได้มีฐานะดี เท่าปัจจุบัน) ในระยะแรกที่จัดตั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขธิการมหาวิทยาลัยไม่อนุมัติให้ ซื้อรายการละหลายเล่ม เรื่องนี้ก่อให้เกิดความขุ่นข้องใจแก่อาจารย์ป่วยอย่างยิ่ง

การกำหนดกติกาการเล่นเกม

ป่วย อึ้งภากรณ์ กำหนดกฎกติกาที่สำคัญอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ การมีส่วนร่วม และความซื่อสัตย์สุจริต

ป่วย อึ้งภากรณ์ ต้องการให้อาจารย์และนักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมของคณะ และในการกำหนดทิศทางของคณะ การบริหารคณะมิได้รวมศูนย์อยู่ที่คณบดีเพียงคนเดียวดังปางก่อน หากแต่มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและดูแลกิจกรรมที่รับผิดชอบ อาจารย์เกือบทั้งคณะจะกระจายอยู่ในคณะกรรมการชุดต่างๆ อาจารย์ป่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีส่วนร่วมด้วย แต่เดิมมหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และการเมืองไม่มีคณะ คณะเพิ่งถือกำเนิดในปี ๒๕๙๒ คณบดียุคแรกมิได้มานั่งทำงานประจำ อำนาจในการบริหารที่แท้จริงอยู่ในมือเลขาธิการประจำคณะ คณบดีที่หนึ่งทำงานเต็มเวลาเป็นปรากฏการณ์ในช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๐๐

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นกฎกติกาที่สำคัญยิ่งในสายตาของป่วย อึ้งภากรณ์ อาจารย์ป่วยกำหนดกฎเหล็กว่า นักศึกษาที่ทุจริตในการสอบ ต้องถูกละออกสถานเดียว นำเสรีที่กฎเหล็กนี้ถูกหลอมละลายหลังจากอาจารย์ป่วยพ้นไปจากธรรมศาสตร์ สะท้อนให้เห็นระดับจริยธรรมของผู้บริหารระดับคณะ และระดับมหาวิทยาลัย

(๒) อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ป่วย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๑๘ และพ้นจากตำแหน่งเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การขึ้นสู่ตำแหน่งและการออกจากตำแหน่ง อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการเมืองที่ซับซ้อนซ่อนเงื่อน ผมละเว้นที่จะกล่าวถึง ณ ที่นี้

ผมต้องการกล่าวถึงผลงานของป่วย อึ้งภากรณ์ ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลงานที่สำคัญ ได้แก่

- (๑) โครงการรับนักศึกษาเรียนดีจากชนบท (หรือที่รู้จักกันในนาม โครงการช้างเผือก
- (๒) โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร
- (๓) การจัดตั้งศูนย์หนังสือและสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมจะกล่าวถึงผลงานเหล่านี้ในรายละเอียดในภายหลัง โดยที่ผมมีบทบาทโดยตรงในผลงาน (๑) และ (๓) นอกจากนี้ กฎกติกาการมีส่วนร่วมและความซื่อสัตย์สุจริต ที่วางกรอบในคณะเศรษฐศาสตร์ ก็ยังคงปฏิบัติต่อมาในระดับมหาวิทยาลัย

ภาคที่สี่

บทบาทของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ในด้านเศรษฐกิจ

๔.๑ การวางแผนและการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจ

ภูมิหลังการศึกษาจาก LSE ทำให้ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยึดโยงนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม (Economic Liberalism) ต่อด้านนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม (Economic Nationalism) เพราะอาจารย์ป๋วยเห็นว่า ผู้ทรงอำนาจทางการเมืองหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลโดยอ้างถึงความรักชาติ

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผลักดันให้มีการค้าข้าวโดยเสรี โดยการยุบสำนักงานข้าวเดือนสิงหาคม ๒๔๙๘ ซึ่งเท่ากับทุบหม้อข้าวกลุ่มชอยราชครู เลิกระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา (Multiple Exchange Rate System) แต่การเก็บภาษีเมี่ยมข้าว เพื่อลดผลกระทบอันเกิดจากการเลิกระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา ทำให้ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล (Unbalanced Development) มาสู่สังคมเศรษฐกิจไทย

ในอีกด้านหนึ่ง ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีบทบาทในการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเกษตรกรรม เมื่ออาจารย์ป๋วยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจารย์ป๋วยยึดหลักการว่าธนาคารแห่งประเทศไทยได้ทำหน้าที่ธนาคารกลางเท่านั้น หากยังทำหน้าที่ธนาคารเพื่อการพัฒนาด้วย ดังนั้นจึงมีนโยบายจัดสรรสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำผ่านสถาบันการเงินต่างๆ รวมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) หรือที่เรียกกันว่า Packing Credit นอกจากการจัดสรรสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำแก่กิจกรรมการเกษตรแล้ว ยังจัดสรรแก่อุตสาหกรรมที่เป็นเป้าหมายด้วย ดังเช่นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น (Labour-intensive Industry) เป็นต้น

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีบทบาทในการพัฒนาชนบทด้วยการจัดตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งการจัดตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีบทบาทไม่มากนักในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง สารสำคัญของแผนฯ มาจาก Ellsworth Report ซึ่งเน้น Infrastructure Investment²

² IBRD, *A Public Development Program for Thailand* (The Johns Hopkins Press, 1959).; ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย กองการพิมพ์สลากกินแบ่งรัฐบาล ๒๕๐๓

ป่วย อังภาภรณ์ มีบทบาทมากในการผลักดันแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่สอง
นวัตกรรมที่อาจารย์ป่วยนำมาสู่แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้มีอยู่ ๒ เรื่อง คือ (๑) การผนวกแผนการพัฒนา
การศึกษาเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ อาจารย์ป่วย เกือบกล่อมให้ผู้บริหารธนาคารโลกเห็นดีเห็นงามกับ
โครงการเงินกู้เพื่อการศึกษา เพราะเป็นโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ (๒) การวางแผน
ครอบครัว (Family Planning) ป่วย อังภาภรณ์ เล็งเห็นว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราสูงจะสร้าง
ปัญหาแก่สังคมเศรษฐกิจไทย และสร้างภาระการคลังแก่รัฐบาล กระทรวงมหาดไทยพยายามขัดขวาง
นโยบายดังกล่าวนี้ เพราะคิดเอาเองว่า นโยบายดังกล่าวนี้จะทำให้สังคมไทยถูกรอบงำโดยคนจีน
เพราะคนจีนไม่คุมกำเนิด แต่คนไทยในชนบทถูกกดดันให้คุมกำเนิด

อาจารย์ป่วยไม่มีบทบาทในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สาม เพราะไปสอน
หนังสือมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และไม่มีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาอีกเลย

๔.๒ ป่วย อังภาภรณ์ในฐานะผู้นำ Technocrat

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ป่วย อังภาภรณ์ ทำหน้าที่ Technocrat (ผมแปลว่า
ขุนนางนักวิชาการ) และเขยิบตำแหน่งเป็นผู้นำ Technocrat ในเวลาอันรวดเร็ว อาจารย์ป่วยทำหน้าที่
ชี้แนะและประสานการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจต่างๆ

ในฐานะผู้นำ Technocrat ไทยอาจารย์ป่วยสร้างสายสัมพันธ์กับ Technocrats ในสังกัดองค์กร
โลกาภิวัตน์ (IMF และ IBRD) และ Technocrats ในสังกัดรัฐบาลประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
สหรัฐอเมริกา

บทสนทนา (Dialogue) เป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดแนวความคิดเกี่ยวกับนโยบายเพื่อ
ผลักดันต่างฝ่ายต่างต้องการ 'ใช้' ซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างใช้กันและกัน และต่างฝ่ายต่างต้องการ
'ล้างสมอง' ซึ่งกันและกัน ในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทย

๔.๓ การบริหารโครงการเงินกู้ (ดูภาคผนวก ๓)

เมื่อดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ป่วย อังภาภรณ์ มีบทบาทในโครงการเงินกู้
และเงินช่วยเหลือมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้องดูแลสมรรถนะของระบบเศรษฐกิจไทยในการชำระหนี้
อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับความไว้วางใจจากธนาคารโลกและรัฐบาลอเมริกัน

ป่วย อังภาภรณ์ มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและกำกับการใช้เงินกู้ธนาคารโลกในการจัดสรร
เงินให้กู้เพื่อสร้างทางหลวงในประเทศไทย ธนาคารโลกไม่ไว้วางใจระบบราชการไทยว่า หากจัดสรรเงิน
ให้กู้แล้ว จะมีการใช้เงินกู้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ด้วยเหตุนี้ จึงกำหนดเงื่อนไขว่า จะปล่อยเงินกู้
ก็ต่อเมื่อป่วย อังภาภรณ์ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ อาจารย์ป่วยส่งนุกูล ประจวบเหมาะ
ผู้ใต้บังคับบัญชาในกระทรวงการคลัง ไปดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมทางหลวง ทำหน้าที่ควบคุมการ
ก่อสร้างทางหลวง และควบคุมการใช้เงินกู้ นุกูล ประจวบเหมาะ ไม่มีประวัติต่างพร้อยในเรื่องการ

ทูลจัตต่อน้ำที่ ในประการสำคัญ นกุล ประจบเหมาะ มีความรักดีต่ออาจารย์ป่วย ภายหลังจากที่ อาจารย์ป่วยเขียนจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ลูกน้องหลายคนตีตัวออกห่าง แต่มีใช้นกุล ประจบเหมาะ ในการเดินทางกลับกรุงเทพฯ อาจารย์ป่วยพักที่บ้านนกุล ประจบเหมาะ เรื่องนี้ ศาสตราจารย์เพ็ชรี (ประจบเหมาะ) สุมิตร เล่าให้ผมฟัง

๔.๔ State Capitalism, Bureaucratic Capitalism and Economic Nationalism

เมื่อป่วย อิงภากรณ์ กลับมารับราชการในเมืองไทย อาจารย์ป่วยพบว่า ระบบทุนนิยมขุนนาง และระบบทุนนิยมข้าราชการเป็นระบบที่เกื้อกูลผลประโยชน์ของผู้ยึดกุมอำนาจทางการเมือง มีได้ให้ ประโยชน์แก่สังคมเศรษฐกิจไทยโดยส่วนรวม ดังเช่นการผูกขาดการค้าข้าวโดยสำนักงานข้าว โดยที่ สำนักงานข้าวสารเป็นฐานผลประโยชน์สำคัญของกลุ่มชอยราชครู

ทศวรรษ ๒๔๙๐ เป็นยุคทองของรัฐวิสาหกิจไทย ผู้ทรงอำนาจทางการเมืองพากันจัดตั้ง วิสาหกิจอิทธิพล วิสาหกิจอิทธิพลเป็นศัพท์ของอาจารย์ป่วย วิสาหกิจอิทธิพลมิใช่รัฐวิสาหกิจ และมีใช้ วิสาหกิจเอกชน หากแต่เป็นวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยใช้อำนาจทางการเมือง ชนชั้นปกครองพากันหา ผลประโยชน์ส่วนบุคคลจากรัฐวิสาหกิจและวิสาหกิจอิทธิพล อาจารย์ป่วยต่อต้านรัฐวิสาหกิจและ วิสาหกิจอิทธิพล

การที่ไทยเข้าเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกในปี ๒๔๙๒ ทำให้การ ขจัด State Capitalism และ Bureaucratic Capitalism ง่ายขึ้น เนื่องจากองค์การโลกลบทั้งสองยึด ปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยม

๔.๕ การผลักดันกระบวนการ Modernization และยุทธศาสตร์การพัฒนา Outward Orientation

ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจารย์ป่วยกำหนดปรัชญาตั้งต้นว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยมิได้ทำหน้าที่ธนาคารกลางเท่านั้น แต่ทำหน้าที่ธนาคารเพื่อการพัฒนา (Development Bank) ด้วย ธนาคารแห่งประเทศไทยในยุคอาจารย์ป่วยจึงอำนวยความสะดวกให้สถาบันการเงินทั้งปวงจัดสรร ทรัพยากรทางการเงินในทางที่เกื้อกูลการพัฒนาหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ

ป่วย อิงภากรณ์ จึงเป็นขุนนางนักวิชาการคนสำคัญในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมไทยในช่วงการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนา ๒๔๙๗-๒๕๐๓ และช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่๑-๒

๔.๖ การเกื้อกูลการเติบโตของ Finance Capital และ Industrial Capital

อาจารย์ป่วยอำนวยความสะดวกให้มีการพัฒนาทุนการเงินและทุนอุตสาหกรรม ทั้งในฐานะผู้ว่าการ ธนาคารแห่งประเทศไทยและในฐานะผู้มีบทบาทในองค์กรอื่น ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ทุนการเงินและทุนอุตสาหกรรมเป็นกลไกสำคัญของระบบทุนนิยมไทย

ป่วยอิงภาครณมีฐานะเป็น *Economic Stabilizer*

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังการรัฐประหาร ๒๔๙๐ ผู้ทรงอำนาจทางการเมืองพากันยึดธนาคารพาณิชย์เป็นฐาน การแทรกตัวของอำนาจการเมืองเข้าสู่ระบบธนาคารพาณิชย์มีผลอย่างสำคัญต่อความมั่นคงของระบบธนาคารพาณิชย์ (ดูภาคผนวก ๕)

เมื่อป่วย อิงภาครณ รับตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในปี ๒๕๐๒ งานชิ้นแรกที่ต้องทำก็คือการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ธนาคารพาณิชย์ (ดูภาคผนวก ๕)

๔.๗ Stabilization Policy

ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ป่วย อิงภาครณ มีหน้าที่หลักในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การดูแลเสถียรภาพทางการเงิน และการพัฒนาระบบสถาบันการเงินให้ก้าวหน้าและมั่นคง

Stabilization Policy ยุคอาจารย์ป่วยเป็น Non-Discretionary Stabilization Policy คือ เน้นการใช้ Rule มากกว่า Discretion และเน้นการป้องกันการเกิดปัญหา มากกว่าปล่อยให้เกิดปัญหาแล้วตามแก้

๔.๘ การสถาปนา ‘สถาบัน’ ทางเศรษฐกิจ

สถาบัน (Institution) ในวิชาเศรษฐศาสตร์มี ๒ ความหมาย ความหมายหนึ่งคือ องค์กร (Organization) อีกความหมายหนึ่งคือ กฎกติกา (Rules of the Games)

ป่วย อิงภาครณ มีบทบาทในการพัฒนาองค์กรในทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง

- ธนาคารแห่งประเทศไทย
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
- สำนักงบประมาณ
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
- สภาการศึกษาแห่งชาติ
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

การพัฒนาองค์กรมี ๒ ด้าน ด้านหนึ่งได้แก่ การจัดองค์กรใหม่ (Reorganization) เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ อีกด้านหนึ่งได้แก่ การพัฒนาบุคลากร (Personnel Development) การพัฒนาบุคลากรปรากฏอย่างชัดเจนในธนาคารแห่งประเทศไทย ด้วยการสถาปนาทุนธนาคารแห่งประเทศไทยส่งพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศ

การสร้างอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นอีกตัวอย่างของการพัฒนาบุคลากร อาจารย์ป่วยพยายามชักชวนให้คณะวิชาต่างๆ สร้างอาจารย์ประจำ เพื่อให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอาชีพ มีชั่วโมงอดิเรก การพียงขุนนางข้าราชการในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ เป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัย นอกจากจะทำให้เนื้อหาที่สอนล้าหลังไปตามกาลเวลาแล้ว ยังทำให้วิชาการขาดความก้าวหน้าเนื่องจากไม่มีการวิจัยอีกด้วย แม้ว่าหลายคณะจะไม่ยอมรับนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำในตอนต้น แต่บัดนี้มิได้เป็นเช่นนั้น

สถาบันนอกจากจะหมายถึงองค์กรแล้ว ยังหมายถึงกฎกติกาอีกด้วย อาจารย์ป่วยสถาปนากฎกติกาสำคัญสำหรับขุนนางข้าราชการว่า ข้าราชการที่ข้องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายจักต้องไม่ข้องเกี่ยวกับธุรกิจเอกชน ทั้งในฐานะลูกจ้าง ผู้จัดการ และผู้ถือหุ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ข้าราชการที่มีหน้าที่ข้องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายมีพรหมจรรย์ที่ต้องรักษา เมื่ออาจารย์ป่วยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็กำหนดกฎเหล็กว่า นักศึกษาที่ทุจริตในการสอบจักต้องถูกไล่ออกสถานเดียว เป็นต้น

๔.๙ การปูพื้นฐานไปสู่รัฐสวัสดิการ (Welfare State)

อาจารย์ป่วยฝันที่จะได้เห็นเมืองไทยเป็นรัฐสวัสดิการ ดังที่ได้เห็นในยุโรปตะวันตก และดังที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจาก LSE งานเขียนที่เลื่องชื่อในเรื่องนี้ คือ จากกรรมมารดาถึงเซิงตะกอน

ภาคผนวกที่ (๑)

London School of Economics and Political Science : LSE

ปีก่อตั้ง	1895
ผู้บริจาคเงิน	Henry Hunt Hutchinson (1822-1894)
ผู้ก่อตั้ง	Sidney Webb (1859-1947)
	Beatrice Webb (1858-1943)
	George Bernard Shaw
	Graham Wallas (1858-1932)

หนังสือประวัติ LSE

Ralf Dahrendorf, *LSE: A History of the London School of Economics and Political Science 1895-1995*. Oxford University Press, 1995.

เสาหลัก LSE เมื่อแรกก่อตั้ง

Edwin Cannan	(1861-1935)	1895-1926
Halford Mackinder	(1861-1947)	1895-1925
Arthur Bowley	(1869-1957)	1895-1936
Graham Wallas	(1858-1932)	1895-1923

รายชื่อผู้อำนวยการ LSE

W.A.S. Hewins	(1865 - 1931)	1895 - 1903
Sir Halford Mackinder	(1861 - 1947)	1903 - 1908
William Pember Reeves	(1857-1932)	1908 - 1919
Sir William Beveridge	(1879 - 1963)	1919 - 1937
Alexander Carr-Saunders	(1886-1966)	1937 - 1957
Sir Sydney Caine	(1902 - 1991)	1957 - 1967
Walter Adams	(1906 -1975)	1967 - 1974
Ralf Dahrendorf	(1929 - 2009)	1974 - 1984
I.G. Patel	(1924 - 2005)	1984 - 1990
Sir John Ashworth	(1938 -)	1990 - 1996
Anthony Giddens	(1938 -)	1996 - 2003

นักวิชาการชั้นนำของLSE

History:	Arnold Toynbee	(1889 - 1975)	1915 - 1921 1926 - 1955
Economic History:	R.H. Tawney	(1880 - 1962)	1912 - 1915 1917 - 1951
Anthropology:	Eileen Power	(1889 - 1940)	1921 - 1940
	Bronislaw Malinowski	(1884 - 1942)	1913 - 1914 1921 - 1942
Social Biology:	Lancelot Hogben (	1895 - 1975)	1930 - 1937
Philosophy:	Karl Popper	(1902 - 1994)	1945 - 1969
Political Science:	Harold Laski	(1893 - 1950)	1920 - 1950

นักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของLSE

Edwin Cannan	(1861 - 1935)	
Lionel Robbins	(1898 - 1984)	1925 - 1961
Friedrich von Hayek	(1899 - 1992)	1931 - 1950
John Hicks	(1904 - 1989)	1926 - 1935
Hugh Dalton	(1887 - 1962)	1913 - 1914 1918 - 1936
Nicholas Kaldor	(1908 - 1986)	1932 - 1947
Ronald H. Coase	(1910 - 2013)	1935 - 1951
Dennis Robertson	(1890 - 1963)	1939 - 1944
W. Arthur Lewis	(1915 - 1991)	1938 - 1948
Peter Bauer	(1915 - 2002)	1946 - 1948 1960 - 1983
James Meade	(1907 - 1995)	1947 - 1957
Basil Yamey	(1919 -)	1948 - 1984
A.W. Phillips	(1914 - 1975)	1950 - 1967
Richard Lipsey	(1928 -)	
Richard Layard	(1934 -)	1964 -
Frank Hahn	(1925 - 2013)	1965 -1972
Peter de la Fosse Wiles		1965 - 1985
Harry G. Johnson	(1923 - 1977)	1966 – 1974
Hla Myint	(1920 - 2017)	1966 – 1985

Alan Walters	(1926 - 209)	1968 - 1976
Michio Morishima	(1923 - 2004)	1970 - 1988
Steve J. Nickell		1970 - 1984
Alan Prest	(1919 - 1984)	1971 -1984
Partha Dasgupta	(1942 -)	1971 - 1984
Amartya Sen	(1933 -)	1971 - 1977
Anthony B. Atkinson	(1944 - 2017)	

นักสถิติคณิตเศรษฐศาสตร์และเศรษฐมิติชั้นนำของLSE

Arthur L. Bowley	(1869 - 1957)	1895 - 1936
Roy G.D. Allen	(1966 - 1983)	1928 - 1974
Maurice Kendall	(1907 - 1983)	1949 - 1975
James Durbin	(1923 - 2012)	1950 - 1988
Denis Sargan	(1924 - 1996)	1963 - 1984
W.M. Terence Gorman	(1923 - 2003)	1967 - 1979
David Hendry	(1944 -)	1969 - 1981
Ken Binmore	(1940-)	1969 - 1988
Colm O' Muircheartaigh		1971 -

เศรษฐมิติยุคบุกเบิก

Scandinavian Economists

Jan Tinbergen	(1903 - 1994)
Ragnar Frisch	(1885 - 1973)
Henri Theil	(1904 - 2003)
Trygve Haavelmo	(1911 - 1999)

Cowles Commission

Alfred Cowles, III	(1865 - 1939)
Irving Fisher	(1867 - 1947)
Harold Hotelling	(1895 - 1973)
Ragnar Frisch	(1895 - 1973)
Jacob Marschak	(1898 - 1977)

Cambridge University, Department of Applied Economics

Richard Stone (1913 - 1991)

D.G. Champernowne (1912 - 2000)

James Durbin (1923 - 2012)

G.S. Watson

ภาคผนวก ๒

ปฎิบัติการที่เกี่ยวกับพัฒนาเศรษฐกิจ: ปฏิบัติการที่เกี่ยวกับสหกรณ์

๒๔๙๕-๒๔๙๙	กรรมการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ (องค์กรที่มีมาก่อนสหภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ)
๒๕๐๒-๒๕๐๕	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสหภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ
๒๕๐๙-๒๕๑๔	กรรมการบริหารสหภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย)
๒๕๑๕	กรรมการบริหาร
๒๕๑๗-๒๕๑๙	กรรมการ

เจ้าหน้าที่รัฐบาลอเมริกันในประเทศไทยทศวรรษ ๒๕๙๐

Ed Sessions

ผู้อำนวยการ USOM (MSA ในขณะนั้น)

Howard Parsons

อุปทูต สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย

ภาคผนวก ๔
ธนาคารพาณิชย์กับกลุ่มการเมืองหลังปี ๒๕๗๕

กลุ่มหลวงประดิษฐ์มนูธรรม

ธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อการอุตสาหกรรมและพาณิชย์การ (๒๕๗๒)

ธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา (๒๕๗๗)

ธนาคารกสิกรไทย (๒๕๗๗)

กลุ่มชอวยราชครู

ธนาคารมณฑล (๒๕๗๕)

ธนาคารกรุงเทพ (๒๕๗๗)

ธนาคารเกษตร (๒๕๗๓)

ธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา (๒๕๗๗) หลังปี ๒๕๗๐

ธนาคารไทยพาณิชย์ (๒๕๗๗)?

กลุ่มสี่เสาทะเวศร์

สหธนาคารกรุงเทพ (๒๕๗๒)

ธนาคารทหารไทย (๒๕๐๐) หลังปี ๒๕๗๐

ธนาคารมณฑล (๒๕๕๗) หลังปี ๒๕๐๐?

ภาคผนวก ๕
วิกฤตการณ์สถาบันการเงิน

ธนาคารเกษตรจำกัด (๒๔๙๓)	๒๕๐๒
ธนาคารต้นเป้งชุนจำกัด (๒๔๙๗)	๒๕๐๑-๒๕๐๓
ธนาคารมณฑลจำกัด (๒๔๙๔)	๒๕๐๕
ธนาคารไทยพัฒนาจำกัด (๒๔๙๗/๒๕๐๓)	๒๕๑๑-๒๕๑๓

ภาคผนวกที่ ๖

กฎหมายเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์ป่วย

อาจารย์ป่วยมีบทบาททั้งในฐานะผู้ผลักดันการตรากฎหมายเศรษฐกิจบางฉบับ และผู้บังคับใช้กฎหมายเศรษฐกิจบางฉบับ

๑. กฎหมายเงินกู้ต่างประเทศ

- พ.ร.บ. กู้เงินเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๙๖
- พ.ร.บ. กู้เงินเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๙๙
- พ.ร.บ. กู้เงินตามโครงการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๒
- พ.ร.บ. กู้เงินจากธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ พ.ศ. ๒๕๐๖
- พ.ร.บ. กู้เงินเพื่อพัฒนาอาชีพศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๙
- พ.ร.บ. กู้เงินจากธนาคารพัฒนาเอเชีย พ.ศ. ๒๕๑๑
- พ.ร.บ. กู้เงินเพื่อพัฒนาการศึกษาโรงเรียนมัธยมแบบประสม พ.ศ. ๒๕๑๔

๒. กฎหมายการเกษตร

- พ.ร.บ. กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. ๒๕๑๗

๓. กฎหมายสถาบันการเงิน

- พ.ร.บ. บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๒
- พ.ร.บ. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. ๒๕๐๙

๔. กฎหมายการค้า

- พ.ร.บ. วิธีการงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒
- พ.ร.บ. กำหนดอำนาจกระทรวงการคลังในการค้าประกัน พ.ศ. ๒๕๑๐

๕. กฎหมายการเงิน

- พ.ร.บ. จัดสรรทุนสำรองเงินตราเกินจำนวนธนบัตรออกใช้ พ.ศ. ๒๔๙๘
- พ.ร.บ. การธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕
- พ.ร.บ. โอนทุนสำรองเงินตราส่วนที่เกินจำนวนธนบัตรออกใช้เข้าทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา พ.ศ. ๒๕๐๗